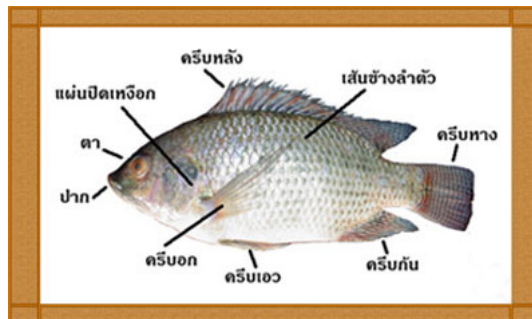

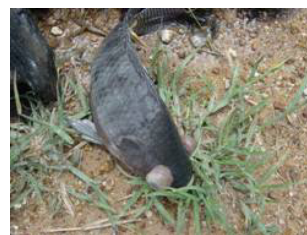
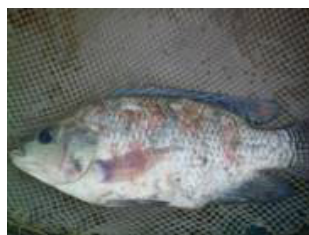

โรคปลานิล

ปลานิล (*Oreochromis niloticus*)

ปลานิลมีถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกา เป็นปลาที่เติบโตเร็ว ปัจจุบันปลานิลเป็นปลาที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจสูงชนิดหนึ่ง ทำให้มีการเลี้ยงปลานิลกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในบ่อ ในกระชัง และในคอก รวมทั้งนิยมเลี้ยงกันทั้งในน้ำจืดและน้ำกร่อย โดยพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ มักประสบปัญหาการตายของปลาที่รุนแรงในปลาขนาดใหญ่อายุตั้งแต่ 3 - 4 เดือน หรือขนาดตั้งแต่ 200 - 800 กรัม ซึ่งการตายของปลา มักจะเกิดในช่วงหน้าร้อนไปจนถึงต้นฤดูฝน นับตั้งแต่เดือนมีนาคมจนถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปี ปลาที่เริ่มแสดงความผิดปกติจะมีลักษณะอาการดังนี้ กินอาหารน้อยลง เมื่อเวลาผ่านไป 3 - 4 วัน ปลาบางส่วนจะเริ่มว่ายน้ำเชื่องช้าที่ผิวน้ำ ลำตัวอาจมีสีคล้ำหรือมีบาดแผลตามผิวน้ำ ครีบและเกล็ด บางตัวครีบหู ครีบอก และครีบหางกร่อน ตกเลือดบริเวณโคลนครีบ ท้องบวม น้ำเล็กน้อย บางตัวแสดงอาการตาโปนหรือตาขุ่นออกมา บางครั้งจะพบรวมกับการว่ายน้ำควงสว่านไร้ทิศทางที่บริเวณผิวน้ำ ในปลาที่เลี้ยงในบ่อดิน ปลาที่ป่วยส่วนใหญ่จะลอยและเริ่มทยอยแสดงอาการความผิดปกติดังกล่าวและทยอยตายโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณท้ายบ่อ อัตราการตายอาจสูงถึง 60 - 70 % หรือปลาที่เลี้ยงในกระชังอัตราการตายอาจสูงถึง 85 - 90 % ภายใน 5 - 7 วัน นับตั้งแต่ปลาแสดงอาการ เมื่อทำการผ่าตรวจดูความผิดปกติภายในช่องท้องจะพบว่า มีน้ำสีเหลืองทะลักออกมา ตับมีสีซีด เกิดการตกเลือดและอักเสบ ถุงน้ำดีและม้ามบวมโตมาก

ภาพที่ 1 การตายของปลานิล

โรคที่สามารถเกิดขึ้นได้กับปลานิล

1. โรคจุดขาวหรือโรคอีค
2. ปลิงใส
3. *Saprolegnia Sp.*
4. เห็บปลา
5. หนอนสมอ
6. โรคจากแบคทีเรีย
7. โรค *Pseudomonas septicemia*

แนวทางการป้องกันปัญหาการเกิดโรค

เพื่อให้การป้องกันโรคเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกษตรกรควรมีหลักในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. เน้นการจัดการในช่วงวิกฤติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วงที่อากาศร้อน ฝนตกติดต่อกันหลายวัน อุณหภูมิเปลี่ยนแปลงฉับพลัน น้ำหลากหรือน้ำนิ่งเป็นเวลานาน โดยเฉพาะช่วงฤดูร้อนต่อฤดูฝนและช่วงปลายฝนต้นหนาว เกษตรกรสามารถป้องกันการการระบาดของโรคโดยการเสริมวิตามินที่จำเป็น เช่น วิตามินซี (3 - 5 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม) ร่วมกับการให้ยาปฏิชีวนะ (3 - 5 กรัม/อาหาร 1 กิโลกรัม) ติดต่อกันเป็นเวลา 5 - 7 วัน จนกว่าสภาวะอากาศจะกลับเข้าสู่ภาวะปกติ
2. ไม่ควรเลี้ยงปลาในอัตราที่หนาแน่นสูง หรือหลีกเลี่ยงการเลี้ยงปลาในบางช่วงเวลา โดยเฉพาะการเลี้ยงในช่วงระยะเวลาวิกฤติ เนื่องจากปลาจะมีความเสี่ยงสูงมากต่อการเกิดโรค นอกจากนี้การปล่อยปลาในอัตราที่หนาแน่นต่ำจะช่วยให้การจัดการสภาพการเลี้ยงทำได้ง่ายขึ้น
3. ระวังการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำ หากเป็นไปได้ควรติดตั้งเครื่องให้อากาศเพื่อเติมอากาศในน้ำอย่างต่อเนื่อง ให้เพียงพอต่อความต้องการของปลา โดยเฉพาะช่วงเวลากลางคืนจนถึงช่วงเช้าตรู่ และช่วงฟ้าปิดติดต่อกันหลายวัน
4. เพิ่มแหล่งของเกลือแร่ให้แก่ปลาโดยการเติมเกลือแกง เนื่องจากในช่วงระยะเวลาวิกฤติ ปลาส่วนใหญ่จะเกิดความเครียดได้ง่าย และอาจส่งผลให้ปลาสูญเสียระบบควบคุมสมดุลของน้ำและเกลือแร่ การให้เกลือแกงจะเป็นการชดเชยเกลือที่สูญเสียไประหว่างเกิดความเครียด ทำให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายปลาสามารถ

ทำงานต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง วิธีการเติมเกลือแกงทำได้โดยใส่เกลือในถุงผ้าแขวนไว้เป็นจุด ๆ ให้เกลือละลายออกมาช้าๆตามขอบบ่อหรือกระชังให้ติดต่อกันจนสภาพแวดล้อมของการเลี้ยงกลับเข้าสู่ภาวะปกติ

5. อย่าใช้ยาหรือสารเคมีอย่างพร่ำเพรื่อ เนื่องจากจะเป็นการสูญเสียค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโดยใช่เหตุแล้ว การใชยาดังกล่าวยังมีผลทำให้เชื้อโรคเกิดการดื้อยา ทำให้เมื่อเกิดโรคแล้ว อาจส่งผลให้การใช้ยาและสารเคมีดังกล่าวไม่สามารถใช้ในการควบคุมโรคได้

แนวทางการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดโรค

1. ลดหรืองดให้อาหาร เนื่องจากโดยปกตินี้มักพบว่าเมื่อปลาเริ่มป่วย อัตราการกินอาหารของปลาจะลดลง ดังนั้นเกษตรกรควรลดระดับการให้อาหารแก่ปลาเพื่อป้องกันการสูญเสียอาหาร และการหมักหมมของอาหารที่เหลือซึ่งอาจเป็นอาหารของเชื้อโรคในน้ำ

2. หาสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดโรค โดยการนำตัวอย่างปลาป่วยส่งให้หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบเพื่อทำการตรวจวินิจฉัยให้ทันท่วงที โดยปลาที่จะนำส่งตรวจนั้นต้องอยู่ในสภาพที่มีชีวิตเท่านั้นจึงจะทำให้การตรวจวินิจฉัยสามารถทำได้ถูกต้องและแม่นยำที่สุด

3. ใช้ยาหรือสารเคมีอย่างมีเหตุผล ถูกต้อง และตามความจำเป็น เมื่อพบว่าสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดโรคมมาจากแบคทีเรีย แนวทางที่สามารถรักษาปลาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกษตรกรสามารถทำได้คือ การผสมยาลงในอาหาร ซึ่งช่วงที่ถูกต้องที่สุดในการรักษาคือ ช่วงที่พบว่าปลามีอัตราการตายระหว่าง 1 - 3 % แรก เนื่องจากเป็นช่วงที่ปลามีการติดเชื้อน้อยอยู่ หากปล่อยให้อัตราการตายสูงขึ้นมากกว่า 20 - 30 % ในขณะนั้นปลาส่วนใหญ่จะไม่กินอาหาร ทำให้การตอบสนองต่อการให้ยาและความสำเร็จในการควบคุมโรคปลามีโอกาสน้อย

4. นำปลาที่เป็นโรคออกจากพื้นที่บ่อเลี้ยงหรือกระชัง โดยการนำไปฝัง เผาทำลายหรือใช้ความร้อนในการประกอบอาหาร จะเป็นการลดหรือตัดวงจรของการแพร่ระบาดของเชื้อโรคได้ โดยเฉพาะการเลี้ยงปลาในบ่อดินขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าปลาเป็นโรคส่วนใหญ่จะว่ายลอยบริเวณท้ายบ่อ ขณะที่ปลาแข็งแรงยังขึ้นกินอาหารที่หัวบ่อ เกษตรกรสามารถใช้ฉนวนแหเพื่อจับปลาท้ายบ่อออกไปและให้ยาผสมอาหารสำหรับปลาที่ยังกินอาหาร ร่วมกับการเสริมวิตามินซี เพื่อเสริมความต้านทานของระบบภูมิคุ้มกันของปลา วิธีการนี้จะสามารถควบคุมการแพร่ระบาดของโรคและลดอัตราการตายของปลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

ประพันธ์ศักดิ์ ศิริชะกุมิ และ นนทวิทย์ อารีย์ชน. โรคที่เป็นสาเหตุของการตายที่รุนแรงของปลานิลในประเทศไทย. ภาควิชาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สืบค้นจาก (ออนไลน์)
http://www.rdi.ku.ac.th/kasetresearch52/05-animal/prapansak_Nile/animal_00.html

โรคปลานิล. ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดพะเยา กรมประมง. สืบค้นจาก (ออนไลน์)
http://www.fisheries.go.th/if-phayao/web2/index.php?option=com_content&view=article&id=37&Itemid=47

กมลพร ทองอุไทย. 2539. โรคปลานิล. เอกสารวิชาการ ฉบับที่ 176. สถาบันวิจัยประมงน้ำจืด กรมประมง
23 หน้า.

ชนกันต์ จิตมณีส. 2548. เอกสารประกอบการสอนวิชาโรคปลา. คณะเทคโนโลยีการประมงและทรัพยากร
ทางน้ำ. มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 142 หน้า.

นิลบล กิจอันเจริญ ชูติมา หาญจวนิช และ นงนุช สุวรรณเพ็ง. 2549. วารสารวิจัย มช. ประสิทธิภาพของ
การให้วัคซีนที่ผลิตจากเชื้อ *Streptococcus agalactiae* ในการป้องกันโรคสเตรปโตคอคโคซิสใน
ปลานิล.

การเพาะพันธุ์ปลานิล. สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. สืบค้นจาก (ออนไลน์) <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/occupation/45210/4521003.html>

กลุ่มพัฒนาระบบตรวจสอบคุณภาพทางเคมี
โทร. 0 2562 0600 ต่อ 13303
โทรสาร 0 2558 0139